

Цілком безпечно

Радій Радутний

— Це не більш небезпечно, аніж запуск парового котла, — сказав професор.

Порівняння було, може, й слушним, , але геть, геть невдалим. Не далі, як минулого тижня на Корабельні один котел запустили. Запустили не так, як планувалося, а в повітря, причому обставини можна було б вважати анекдотичними.

Виявилося, що кочегар замолоду відвідував гурток любителів технічної творчості. З того часу минуло багато років, і хтозна, що саме він натворив там, у гуртку, а от з котлом розслідування призначили одразу, й усі вдосконалення зафіксували.

Не сподобалось кочегару, що зверху на котлі присобачено клапан, а на клапан таким самим чином підвішено круглу шайбу для гирьок. Котел був не видатний за характеристиками, й конструктор – теж, мабуть, не видатний – морочитися із запобіжним клапаном не схотів, а взяв за прототип терези. Такі самі, як ті, що ними в магазині картоплю зважують. І гирьки хитрої форми, схожі на маленькі підківки, щоб на шайбу ставити, а як однієї замало, то одна на одну.

А чого, працює ж. А працює – не чіпай.

І в котлі працювало. Поки допитливий кочегар не втямив, що можна поставити не одну гирьку, а дві, й тоді пари відер вугілля вистачить не на годину, а приблизно на півтори. А якщо кількість гирьок ще збільшити, то можна пролізти крізь дірку в паркані – ну а який же паркан без дірок? – і хильнути світлого пива у "Веселому матросі".

Хильнув.

Коли прийшов – котла не було, і двері до кочегарки також кудись поділися.

До вибухів парових котлів усі вже звикли, й котельню будували з розрахунком на такий розвиток подій. Рвоне то рвоне, зірве легкий дах, безсило плюне в небо цівкою розпеченої пари, та й заспокоїться. Ну, може, кочегара ошпарить, як не пощастить, але хто їх рахує, тих кочегарів? Повісь оголошення – то за півгодини тридцять штук набіжить бажаючих, один з поперед одного кочегаристіших. Це ж не токарь чи слюсар, та й котел не верстат, а лопата — зовсім не мікрометр першого класу точності. На цю професію довго вчитись не треба. Бери та кидай, ну, може, ще поглядай на водомірні трубки і вчасно відкручуй крантика.

Хто ж знав, що котли інколи рвуться досить цікавим чином?

Що інколи в котлів трубу виринає. Ту, через яку воду зливають. Ту, що внизу.

Вирвало, як не вирвати.

І котел миттю перетворився на водяну ракету, ту саму, за які матусі так сварять підлітків, але ті все одно запускають. Береться пляшка з-під сидру...

Воно б, звісно, краще з-під шампанського, але в робітничих кварталах більше по сидру. Єдиний спосіб робітникам попити шампанського – це тишком-нишком переклеїти етикетку на пляшці, якою корабель хрестять. Піниться сидр не гірше, а борт однаково ніхто не облизуватиме, а отже, й різниці ніхто не помітить.

Так от. Береться пляшка з-під сидру, до половини наливається водою – як правило, з калюжі, бо хто там бігатиме до колонки й назад? Раз уже з калюжі – то чорна-чорнюща, бо кудись же вугільному пилу треба сідати? Правильно, в легені, а ще куди? Правильно, на одяг, а ще? О, тепер правильно, на дорогу, а після дощу куди? От-от.

Чорні-пречорні баюри – неодмінна ознака цивілізації.

Вставляється корок із просиленою крізь нього трубкою.

Крадеться в батька чи когось зі старших братів насос від велосипеда.

Накачується, аж поки корок не вилетить, і...

Ага. От за те й лають. Бо, по-перше, вода від перебування у пляшці чистішою не стає, а бризкає навсібіч, а прати кому? А по-друге, приземляється пляшка куди завгодно, в тому числі й на голови. Добре, якщо комусь з пускової команди, а якщо комусь з панів або поліцейському?

Котел летіти не схотів, але пострибав через Корабельню і зупинився, лише об малярку.

В малярці працювали, як заведено, або дівки непутящі-самотні, або вдовиці. Так що ховали їх коштом Корабельні, й відмивати обличчя ніхто не став, бо кому воно треба?

Газети писали, що то був найвеселіший похорон за останні сто років.

Невдало висловився професор, ой, як невдало, але, мабуть, того й не помітив, а, найпевніше, й взагалі про стрибучий котел не чув. Хтозна, що воно там прогуркотіло; гуркотить усе місто, бабахом більше, бабахом менше...

А газет, як відомо, професор не лише не читав, але навіть у хаті тримав у одному-єдиному місці.

— Вони ж зомбують, — пояснив він якось газетярам. – Відучують людину думати. Там же сидять спеціально навчені люди й розжовують недолугому газетожеру, як саме тлумачити факти – цей так, а цей сяк. А людина має думати власною головою!.. Дуууууумати!..

На слові "дууууумати!.." пшикнув спалах, до стелі спливла хмарка білого магнієвого диму, змішалася з чорним вугільним із каміна, сірим тютюновим із люльок та сигар; і така сама катавасія коїлася вранці на газетних шпальтах.

Професор – скривлене обличчя, грізний вказівний палець, наче дуло револьвера, націлено в читача, а поруч – мішанина з білого, сірого та абсолютного чорного.

А що вдієш? Життя строкате. В кожного з нас є білі сторінки й трапляються чорні, просто не до всіх прикута увага газетярів.

Так що не читав професор газет, а читав лише фахові видання, біржові відомості та дайджести новин з найближчої оптичної лінії.

Оптика – штука хоча й дорога, але швидкість передачі мала значно більшу від пневматики, так що для орієнтування в світових подіях дайджестів вистачало. Щоправда, під час сильного вітру крила оптичного телеграфу згортали, й мешканці виповзали на вулиці прогулятись, як у старі добрі дотелеграфні часи.

Віталися із сусідами, перепитували, як справи, як здоров'я дітей – якщо сусіди були шановного віку; і як себе почувають батьки – якщо траплялася, відповідно, знайома

молодь.

Але все одно час від часу поглядали на вежу телеграфа – чи не розгорнули там крила? Чи не передають чогось новенького-цікавенького, та ще й незакодованого? Бо зазвичай поруч крутилися умільці-хакери, що читали трафік на ходу, без таблиць. Інколи вони ставили поруч бляшанку, і починали переповідати новини вголос, а в бляшанці, відповідно, починали дзвеніти монети.

Але все-таки пневмопошта –найкраще розв'язання проблеми "останньої милі", відстані між телеграфом та зручним кріслом біля комина. А якщо й не найкраще, то все ж зручніше.

Подейкують, ніби спіймали колись біля телеграфу й справжнього шпигуна. З нотатником, бо шифровку розколоти значно важче, аніж некодований трафік. Кажуть, ніби десь у підвалах Адміралтейства стоять чудернацькі машини-дешифратори, й просто-таки жують-пожирають перфокарти з ворожими телеграмами, і раз-по-раз бамкає невеличкий дзвоник, і всі робітники плещуть у долоні й вітають один-одного – бо розкололи ще один код.

Кажуть також, що десь у підвалах іншого відомства, крутиться на осі величезний барабан із перфокартами, а на картах тих – усі, геть усі, хто хоч раз, хоч один разочок потрапляв у поле зору того, кого треба. Комбінація стержнів та прорізів дозволяє витрусити з барабану саме ту перфокарту, на якій усе записано, і горе тому, чиє ім'я надруковане на знайдений карті.

Але, то вже, мабуть, брехня. Ненадійна штука перфокарта, весь час клинить, застрягає в механізмах подачі, рветься і жмакається. Для швацького верстата ще так-сяк годиться, ну, мо', і для шифрувальної машинки, а для великих завдань навряд чи підійде. Можна, звісно, й з металу робити карти, але тоді механізм подачі важитиме приблизно як паротяг, а сортувальна машина рознесе будь-який підвал разом із відомством, інспекторами, тайняками, клерками і секретною канцелярією.

Так що брехня.

Та й щодо шпигуна з нотатником, теж, мабуть, газетярі прибрехали, бо на те вони й репортери.

Не любив професор газетярів – а хто їх любить? І вони його теж не шанували, а все одно на запрошення злетілися, як мов круки на стерво. Точніше, на свіжину – бо репутація професора натякала, що новина буде свіжою, більш того – ще й цікавою, і, мабуть, доведеться телеграфові сьогодні втомитися, махаючи крилами. Може, навіть і на ацетилен хтось розориться, й буде ліхтар блимати всю ніч сліпучим газовим світлом, перемигуватися з таким самим прожектором на протилежному боці Каналу, й тертимуть очі ті, хто неподалік мешкає, бо випалює нічний режим зіниці, як вогонь свічку.

Дорого не тому, що очі, а тому що ацетилен. Очі значно дешевші.

Втім, хтозна. Цілком може статися, що старий учений переоцінює важливість своїх новин, і тоді нешановане ним товариство газетярів подякує, тільки не красно, а чорно-чорнісінько, як воно тільки вміє. Згадає гріхи сучасні, минулі, й навіть батьківські, а

дідівські навряд чи згадає, бо архіви вже пацюки зжерли, й вода під час повеней залила.

Бо де їх тримати, старі папери, як не у підвалах?

— Я заклав у проект такий запас міцності, що декому з присутніх, — професор вишкірив жовті прокурені зуби, — це не вдасться навіть і уявити, а не те що описати доступними термінами...

Газетярі морщилися, але шпички ковтали.

— Під час випробувань камеру установки було набито піроксиліном під кришку, і що? І нічого. Після вибуху я просто відкрутив кран, і утворений газ вийшов назовні, а стіни камери лише трохи оплавивсь. Нема зараз на світі такої сили, що змогла б підірвати мій котел.

— Ручаєтеся? — підозріло запитав журналіст із чорною рукавичкою на лівій. Коли він клав руку на стілець, лунав дерев'яний звук, але ніхто не звертав уваги на це. Багато було таких... дерев'яних. У художній літературі навіть термін побутовав — вуборги, від англійського wood, але виховані люди калік просто не помічали. Світ небезпечний. Кожному може щось відірвати... а не підставляй!

— Головаюсь, — знову посміхнувся оратор, і журналісти зарипіли перами, занотовуючи ще один професорів неологізм.

— А проте, — доповідач посерйознішав. — Ужито всіх стандартних заходів безпеки. Пристрій знаходиться на цілком безпечній відстані. Якщо ви підійдете до вікон — по черзі, панове, по черзі, прошу не тупотіти! — то вам доведеться використати бінокль, щоби побачити напис "Стороннім вхід заборонено!" на брамі. Сама будівля, де знаходиться котел, споруджена за схемою порохових млинів, цебто має три капітальні стіни, й одну легку, яка скерована в бік моря. Дах також легкий. Так що навіть у малоймовірному випадку, якщо котел усе-таки вибухне, легкі уламки полетять у бік моря, а ми насолодимось видовищем.

— Але! — професор застережно підняв угору пальця. — Але повторюю, це дуже, дуже малоймовірний випадок. Робоча камера, як уже було сказано, дуже міцна, а для її охолодження підведено канал безпосередньо з моря, так що розплавитися вона теж не зможе. Навіть якби захотіла. От стовп пари гарантую.

Журналісти загигикали, професор також розслабився. Хтось із передостаннього ряду вигукнув запитання:

— Котел? Ви називаєте цей пристрій котлом?

Найпевніше, він просто шукав слово для заголовка, але отримав більше.

— Так! Саме так, — схвально кивнув професор. — Це дуже правильне запитання. Як вас звати, шановний, яку газету ви представляєте?

Репортери нашорошили вуха, але професор уже здав назад.

— Утім, не кажіть. Я все одно не читатиму.

Залою ще раз прокотилося гиготіння, а в передостанньому ряду здійснювся якийсь шарварок — здається, когось тицали ліктями в ребра.

— Так от. Де-факто це справді паровий котел. Єдине, чим мій... гм... — професор

кинув погляд на пару колег, що тихенько сиділи пообіч. Колеги трапилися миршаві та невиразні, а може, він навмисно підібрав саме таких, — ...наш пристрій відрізняється в технічному плані — це способом нагрівання. В плані ж економічному...

Він зробив ефектну паузу.

— ...ну, ми сподіваємось, що пари від мо... кхе, нашого котла вистачить для живлення всіх машин Корабельні, а може, навіть і міста.

Аудиторією знову прокотилася хвиля — тільки вже не гиготіння, а недовірливого — "та ну!...".

— Переконаєтесь, — презирливо форкнув професор. — Що ж, я б хотів додати трохи технічних подробиць, але бачу, що зрозуміти їх буде нікому.

Він обвів аудиторію скептичним поглядом і гмукнув.

— Ну гаразд, хіба що в геть популярній формі. Так от. Можливо, хтось із вас чув про нещодавно відкритий метал. Чули? Ні? А про нещодавно відкриту планету не чули? Також ні? А що метал назвали на честь планети - теж ні? Дякую, панове, ані на хвилину у вас не сумнівався. Тим часом, це справді епохальне відкриття. Я, звісно, маю на увазі метал. Планета - це не так важливо... та це взагалі тьху! А от метал... Цей метал завжди теплий. Уявляєте? Завжди!

Професор витяг із кишені штанів пластинку сіро-червонуватого кольору. Покрутив якусь мить проміж пальцями, далі пустив рядами. Подорож її супроводжувалася вигуками "Ох!", "Ах!" та "Ух ти, важка!". Кілька разів пластину впустили, одне падіння припало комусь на ногу, й у залі голосно пролунав вираз, який у газетах із певних причин публікувати не можна.

Закриють негайно газету, що надрукує той вираз.

— ...і що більша маса зливка, то більше тепла. Наразі ми ще не знаємо, чому так, але вже знаємо, як це використати. На жаль, усі попередні дослідження закінчувалися однаково. Здавалося б, усе просто: більше металу - більше тепла.. аж ні. Після досягнення певної межі - ми називаємо її критичною масою - тепла виділяється стільки, що метал плавиться. Після ще однієї межі - кипить. Як ви самі розумієте, використовувати метал у рідкому чи пароподібному стані досить складно. Втім, ви один чорт в цьому не тямите, так що повірте на слово — зібрати до купи масу, що перевершує цю межу, нікому ще не вдавалося.

Він помовчав і скромно додав:

— Мені вдалося.

Прокашлявся, глипнув на миршавих колег, і неохоче виправився:

— Нам вдалося. Ми вирішили створити критичну масу шляхом вибуху. Дві докритичні половинки знаходяться зараз на відстані одна від одної, і й за моєю командою будуть з'єднані разом за допомогою вибуху. Після цього котел негайно закриється, і нехай метал хоч плавиться, хоч випаровується - а дітися йому все одно нема куди. Робоча зона котла розігріється, і тоді... о, тоді!..

Професор замріяно усміхнувся.

— Уявіть собі кораблі без кочегарів. Цехи без повідневих валів через усе

приміщення. Фабрики без переплетіння труб парогонів. Заводи без потужних парогенераторних станцій. Можливо навіть... можливо, навіть ми встигнемо ще побачити підводні човни й літальні апарати на паровій тязі. А індивідуальний транспорт! Уявіть собі велосипед, у якого під сидлом, якраз у вас між ногами, маленький генератор пари! Або карету, в якій до колеса прилаштовано котел трохи більший. Можливо навіть...

— Професоре! - вигукнув хтось із заднього ряду. - Але як же тоді вугільна промисловість? Тисячі шахтарів, десятки тисяч виробників шахтарського обладнання, сотні тисяч...

— Їм доведеться пристосуватись, — сухо й неголосно відмахнувся професор, і піднесений вираз кудись подівся з його обличчя.

— Як? - знову пролунало з тих-таки же країв.

Замість відповіді вчений мовчки розвів руками - мовляв, не знаю, не уявляю, і навіть думати в цьому напрямку не бажаю, бо нецікаво.

Нехай уряд думає.

Гальорка, однак, не змовкла, продовжувала гомоніти - достоту вода у котлі перед самим закипанням. Коли бульбашок ще нема, й поршень не рухається, але стінка котла вже тремтить, і глухе порикування долинає крізь неї. Між іншим, це небезпечна мить. Якщо котел перегріти, й пари утвориться зненацька й забагато, то жоден клапан спрацювати не встигне. Хоч правильно спроектований, хоч неправильно.

Розірве разом із клапаном, кочегаром і кочегаркою. А також і з пароплавом, якщо на воді; з паротягом, якщо на рейках; і з кількома десятками робітників, якщо на заводі.

— Але досить розмов, — сказав професор по деякій паузі. - До справи. Чи нема серед вас бажаючих натиснути цей важіль? Ні? Дякую, панове, я так і думав. Кому бракує наукової сміливості, той іде в репортери. Отже, я прошу всіх підійти до вікон - тільки не штовхайтесь, панове, всім місця вистачить. Усі влаштувалися? Ну й чудово. Приготуйтеся, це має бути феєричне видовище...